

PAPER DETAILS

TITLE: Ibrahim Sidki Efendi ve Kibris Baf Medresesi

AUTHORS: Bahattin TURGUT

PAGES: 295-312

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/586544>

İbrahim Sıdkı Efendi ve Kıbrıs Baf Medresesi

Ibrahim Sıdkı Efendi and The Madrasah of Baf in Cyprus

Bahattin TURGUT

Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
İslam Tarihi Anabilim Dalı, Zonguldak
Assistant Professor, Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Theology,
Department of History of Islam
Zonguldak, Turkey
bahattinturgut02@gmail.com
orcid.org/0000-0003-4289-1350

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 2 Kasım / November 2018
Kabul Tarihi / Accepted : 19 Kasım / November 2018
Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık / December 2018
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Aralık / December
Cilt / Volume: 5 • Sayı / Issue: 2 • Sayfa / Pages: 295-312

Atıf / Cite as

Turgut, Bahattin. "İbrahim Sıdkı Efendi ve Kıbrıs Baf Medresesi". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2 (2018): 295-312.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Published by Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Theology, Zonguldak, Turkey. All rights reserved.

Öz: Kıbrıs Adası, Osmanlı idaresinde olduğu 308 yıllık dönemde gerçekleştirilen iskân siyaseti ile bir Türk yurdu haline getirilmiştir. XIX. yüzyılın ortalarında Kıbrıs'ın batı kesiminde yer alan Baf kazasında yoğun bir Türk nüfusu yaşamaktadır. Baftaki Müslüman Türk toplumunun eğitim ihtiyacına cevap verecek bir medrese yoktur. Bu durum toplumun eğitim ve kültür açısından gerilemesine, dinî ve millî bilincini yitirmesine ve Hristiyanlaştırılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. İstanbul Fatih Medresesinde ilim tahsil ederek icazet alan Baflı İbrahim Sıdkı Efendi, yetkin tasavvuf önderlerinden de tasavvuf eğitimi alarak bir müderris ve bir mutasavvıf olarak memleketine dönmüştür. Daha sonra Türk toplumuna hizmet etmek amacıyla Bafta bir medrese kurmayı başarmıştır. O, ömrünün sonuna kadar 35 yıl Bafta yaptırdığı bu medresede müderrislik yaparak ve tasavvuf önderi olarak Kıbrıs'taki Müslüman Türk toplumuna hizmet ederek ilmin yayılmasına ve dinî hayatın benimsenmesine gayret etmiştir. Adadaki Türklerle Rumlar arasında geliştirdiği iyi ilişkilerle barış içinde yaşanacak bir güven ortamı sağlamayı başarmıştır. Ondan sonra damadı Ali Faik Efendi ile oğulları ve torunları onun misyonunu devam ettirmişlerdir. XX. yüzyılın ortalarına kadar ayakta kalmayı başaran Baf Medresesi asırlık ömründe Kıbrıs toplumuna hizmet eden nice din adamı, öğretmen ve idareci yetiştiren bir eğitim kurumu olduğundan makalemizin ana konusunu teşkil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Kıbrıs, İbrahim Sıdkı Efendi, Baf Medresesi, Türk, Rum.

Abstract: Cyprus Island, became a Turkish island with the resettlement policy of the Ottoman empire during its reign of 308 years (1570-1878). In mid 19th Century, intense population of Turks used to live in Baf province of Southern Cyprus. There wasn't any madrasa in Baf to serve the education needs of the Muslim-Turkish population. This situation caused the population to fall behind in the means of education and culture, to lose the conscious of religion and nationality and brought the nation to the risk of becoming christianize. After receiving education in Istanbul Fatih Madrasah, İbrahim Sıtkı Efendi got a diploma from there. He also received tasavvuf education from competent sufi leaders and returned to his homeland as a mudarris and a sufi leader. He later succeeded to establish a madrasah in Baf. Until the end of his life, for 35 years, he studied as a mudarris and a sufi leader in the madrasah that he built, serving the Turkish Muslim population in the island he made efforts to spread knowledge and for acceptance of religious life. He managed to provide a peaceful environment in the island with good relations based on mutual trust with the Greek community. After him, his son in law Ali Faik Efendi, his sons and his grandsons continued his mission. Baf madrasah has been the center of our article because of it's standing up to mid 20th century and for educating many religion men, teachers and administrators who served the Cypriot society during its century- long life.

Keywords: History of Islam, Cyprus, İbrahim Sıtkı Efendi, Baf Madrasah, Turk, Greek

GİRİŞ

Kıbrıs adası, II. Selim döneminde Lala Mustafa Paşa komutasında Venedikliler üzerine yapılan seferle 18 Eylül 1570 tarihinde Lefkoşe'nin; ardından 1571 yılında Magosa'nın düşmesiyle Osmanlı hâkimiyetine dâhil edilmiştir. Kıbrıs, 1878 yılında İngiltere'ye devredilinceye kadar 308 sene Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır.¹

Fethedildikten sonra Kıbrıs adası, Lefkoşe merkez kaza olmak üzere 16 kazadan ibaret bir "Beylerbeylik" statüsüne kavuşturulmuştur. Beylerbeyliğe daha önce Avlonya sancak beyi olan Muzaffer Paşa tayin edilmiştir.² Osmanlı idarî yapılanmasında Baf, bir kaza olarak yer almıştır.³ Başlangıçta Hirsofi ve Kukla da birer kaza statüsünde iken XIX. yüzyılda Baf kazasına bağlı birer nahiye durumuna getirilmişlerdir.⁴

1 "28 Rebiulahir 978 (18.09.1570). Bugün bi'inayetillah Teâlâ kal'a-i Lefkoşe feth olundu. Namaz-ı subhden sonra iki saate değin feth oldu. Kıbrıs Beylerbeyliği Avlonya Sancağı Beyi Mustafa Paşa'ya buyuruldu." Bk. Safvet, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası* (İstanbul: Matbaa-i Osmanlı Şirketi: 1 Nisan 1339), 19: 1180; William Mallinson, *Britain and Cyprus Key Themes and Documents Since World War II* (New York: I.B. Tauris, 2011), 4.

2 12 numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), nşr. Hacı Osman Yıldırım vd. (Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 1996): 188; Kemal Çiçek, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 375.

3 Yusuf Sarıncay, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)* (Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2000), 20.

4 Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA), *İrade Dahiliye (İ.DH)*. 980.2.

1590'larda Osmanlı iskân siyaseti gereği Lefkoşe, Magosa, Girne ve Baf gibi şehirlere önemli ölçüde Türk nüfus yerleştirilmiştir.⁵ Anadolu'dan (çoğunlukla Karaman ve Konya'dan) Kıbrıs'a gerçekleştirilen göç sonrasında adada birbirine dengeli Müslümanlardan ve gayrimüslimden oluşan iki toplum (Müslüman Türk- Hristiyan Rum) oluşturulmaya çalışılmıştır.⁶ İlk on yıl içinde adaya 12.000 Türk hanenin yerleştirilmesi planlanmış ise de onların ancak üçte biri yerleştirilebilmiştir. Seyyahlar, 1590'lı yıllarda Lefkoşe başta olmak üzere Magosa, Girne ve Baf gibi kentlerde önemli ölçüde Türk nüfusun mevcudiyetinden bahsetmektedir.⁷

Fetihten sonra ada nüfusunun büyük bir çoğunluğu Ortodoks Rum olduğundan yerli halkı doğrudan yönetime katmak için dinî cemaatlere özerk bir yapı içinde kendilerini yönetme hakkı tanınarak Türklerle diğer toplumların siyasal ve sosyal eşitliğinin korunmasına özen gösterilmiştir.⁸ Kıbrıs adasının Osmanlı idaresinde kaldığı süre boyunca Kıbrıs Rumları, Türk idaresinde varlıklarını korudukları gibi ekonomik, kültürel ve dinî özgürlük alanlarında da gelişme imkânı bulmuşlardır.

Kıbrıs'ın fethinden sonra nüfusu artan Müslüman Türk toplumu da gün geçtikçe toplumun manevî dinamiklerini ayakta tutan eserlerini inşa etmekten ve müesseselerini faaliyete geçirmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda Kıbrıs'ta öncelikle Müslümanların sosyal, kültürel ve dinî yönden gelişmesine katkı sağlayan mescitler, camiler, mektepler, medreseler, tekke ve zaviyeler inşa edilmiştir. Bu inşa edilen kurumlardan biri de makalemizin ana temasını teşkil eden İbrahim Sıdkı Efendi Medresesi'dir.

Kıbrıs'ın Baf kazasında, İbrahim Sıdkı Efendi'nin inşa ettiği ve müderrisliğini yaptığı medrese Osmanlı arşiv belgelerinde banisine izafetle "İbrahim Sıdkı Efendi Medresesi"⁹, "İbrahim Efendi Medresesi"¹⁰ ve "Medrese-i Sıdkıye"¹¹ şeklinde isimlendirilmiştir. İbrahim Sıdkı Efendi'nin tasavvufi hayatı yaşayan bir kişi olması dolayısıyla da onun sufi tabiatlı oluşuna, belki de orada sûfi insanlar yetiştirdiğinden "Medrese-i Sûfiye"¹² ismiyle de arşivlere geçmiştir. Bu isimlerden başka söz konusu medresenin Baf merkezinde yer alması, daha önce mevcut olup harabe hale gelen Baf Medresesinin¹³ devamı bir medrese olması ve kaynaklarda da bu isimle çokça yer alması dolayısıyla bu çalışmada "Baf Medresesi" adı tercih edilmiştir.

5 Çiçek, "Kıbrıs", 25: 376.

6 Ali Efdal Özkul, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Adasındaki İslamiyet'e Geçmede (İhtida) Kadınların Durumu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13 (2010): 221.

7 Çiçek, "Kıbrıs", 25: 377.

8 12 numaralı Mühimme Defteri: 42.

9 BOA, *Maarif Nezareti (MF)*, *Mektubî Kalemi (MKT)*, 554. 49. 1; BOA, MF. MKT. 101.18.2.

10 BOA, (İ.DH). 980.3.

11 BOA, MF, MKT, 554.49.1.

12 BOA, MF. MKT. 554.49.2.

13 BOA, KB. MAFE, 3.21.1.2.

1. İBRAHİM SİDKİ EFENDİNİN HAYATI VE ŞAHSİYETİ (1803-1885)

İbrahim Sıdkı Efendi (Ek 2), 1803 yılında Lefkoşa'ya bağlı Minareliköy'de doğdu. Aslen Minareliköy ahalisinden olan babası Sıdkı Efendi, Lefkoşa'da terzilik zanaatını öğrendikten sonra mesleğini yürütmek için Baf Kasabası'na yerleşmeye karar verdi ve ailesiyle birlikte Baf'a göç etti. Sıdkı Efendi, yıllarca Baf'ta terzilik yaparak geçimini sağladı. İbrahim Sıdkı ise ilköğrenimini Baf'ta sıbyan mektebinde okuyarak tamamladı. Sıbyan mektebinden mezun olduktan sonra İbrahim Sıdkı'yı babası Lefkoşe'deki Küçük Medrese'ye gönderdi.¹⁴ Orada bir müddet medrese eğitimi alan İbrahim Sıdkı, hocalarının tavsiyesi ile daha yüksek dereceli bir medrese olan İstanbul Fatih Medresesine gitti. O medresede meşhur âlim Vidinli Mustafa Efendi'den dersler okuyarak ondan icazet aldı. Onun yetiştirdiği alimlerden biri oldu.¹⁵

Osmanlı arşiv belgelerinde, İbrahim Sıdkı Efendi'nin gençliğinde İstanbul'a giderek medreselerde ilim tahsil etmesi hakkında: "*İbrahim Sıdkı Efendi, Asitane-i 'Aliyye'ye li ecli't-tahsil 'azimet ederek gerek ilm-i şerifi ve gerek turûk-u 'aliyye-yi sofiiyyeyi kemaliyle tahsil ve zi'l-cenaheyn olmak üzere me'zunen...*"¹⁶ denilerek onun hem ilmi yönden hem de tasavvufi yönden kendini yetiştiren yetkin bir alim ve mutasavvıf olduğu vurgulanmaktadır. Bunu ifade için İbrahim Sıdkı Efendi, "zü'l-cenaheyn"¹⁷ bir zat olarak tavsif edilmiştir.

Alim ve mutasavvıf olarak kabul edilen İbrahim Sıdkı Efendi, 12 Rebiulahir 1303 (18.01.1886) tarihinde Baf'ta vefat etmiştir.¹⁸ Halk tarafından çokça ziyaret edilen türbesi Mehmet Bey Ebubekir Camii (Ulu Camii)'nin güneydoğu köşesindeki odada yer almaktadır.¹⁹ Onun vefatı yöre halkını derinden üzmüştür.²⁰ Onun vefatından sonra kendisinden geriye kalan aile fertleri sayısı beş-altı olarak ifade edilmektedir. "*Mevcut familyasının vafi ve kâfi serveti olmayup taişce müzayakada kaldığı ...*"²¹ şeklinde bir arşiv belgesinde yer alan ifade İbrahim Sıdkı Efendi'nin vefat ettiği esnada çektiği geçim sıkıntısı yüzünden zorluklara göğüs geren bir aile bıraktığı ifade edilmiştir.

14 Ulus İrkad, "Baf Medresesi Üzerine" *Yenidüzen Gazetesi*, Kıbrıs, 2 Eylül 1986. "Baf Medresesi Üzerine" yazılar kaleme alan Ulus İrkad, Baf'lı olup bu bilgileri Baf eski belediye başkanı olan büyük dayısı tarihçi Zihni İmamzade (1895-1988)'den aldığını ifade etmiştir. Onu hem dinlediğini hem de onun Baf tarihine dair bilgiler içeren el yazısı ile yazılı defterinden bu bilgileri elde ettiğini bize ifade etmiştir.

15 Sefer Hasanov, "Vidinli Mustafa Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2016), Ek 2: 660.

16 BOA, İ.DH. 980.2.

17 BOA, İ.DH. 980.2.

18 BOA, İ.DH. 980.2.

19 Abdullatif Armağan, "Baf Sancakbeyi Mehmet Bey'in Kıbrıs'ta Kurduğu Vakıf ve Vakfiyesi", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum (9-11 Ekim 2015)*, Edit. Mehmet Mahfuz Söylemez, İbrahim Çapak, Halil Ortakçı, (Ocak 2016 İstanbul): 162.

20 BOA, İ.DH. 980.1.

21 BOA, İ.DH. 980.1.

Kıbrıs'ın Baf Kazasında yaşayan Müslüman Türk toplumu, XIX. yüzyılın ortalarında eğitim öğretim kurumları açısından mağduriyetler yaşamaktadır. Baf ve çevresinde eğitim kurumlarının olmayışı halk arasında cehaletin artmasına, toplumun dinî bilincini yitirmesine, Hristiyanlaştırılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı arşiv belgelerinde de bahsedildiği üzere, halkının böylesine bir tehlike ile karşı karşıya olduğunun farkında olan İbrahim Sıdkı Efendi, medrese tahsilini tamamlayıp icazet aldıktan sonra memleketi Baf'a dönmüş ve ilk iş olarak Baf'taki harap hale gelmiş medreseyi inşa etmeye ve kesintiye uğrayan eğitimi ihya etmeye karar vermiştir.²²

2. BAF MEDRESESİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında İbrahim Sıdkı Efendi Baf'a döndüğünde Baf kazası ile bu kazaya bağlı Kukla ve Hırsofi nahiyelerinde ilim tahsil edilecek bir eğitim kurumu mevcut değildir. Bundan dolayı çocukların ve gençlerin başta İslamî ilimler olmak üzere diğer ilimleri de tahsili zorlaşmıştır. Baf'ta sıbyan mektebinden mezun olanlara eğitim verecek bir kurum kalmamıştır. Eğitim – öğretim veren bir medrese inşasının öncelikle maddi fedakârlıktan geçtiği bilinmektedir. Bunu kabullenen İbrahim Sıdkı Efendi, asıl fedakârlığı bizzat kendisi yaparak bu zorluğa göğüs germeyi kendisine vazife bilmiştir. Sahibi olduğu bütün malını harcayarak harabe haldeki medresenin inşaatını başlatmıştır. Kendisi de medresenin yapımında bir işçi gibi çalışarak Baf'ın Müslüman halkına bir eğitim kurumu kazandırmayı başarmıştır. Sadece medreseyi inşa etmekle kalmamış, müderrislik görevini de üstlenerek medreseyi faal hale getirmiştir. Bu durum bir arşiv belgesinde: "...müddet-i vefireden berû harab olmuş medreseyi kendi bedeninden ta'mir ve neşr-i ulûma bed' etmek üzere..."²³ şeklinde ifade edilmiştir.

İbrahim Sıdkı Efendi, müderrisliği bizzat kendisi yaparak medreseyi yeniden eğitim öğretime başlatmıştır. İbrahim Sıdkı Efendi medreseyi inşa ederek bir taraftan bütün malını Allah yolunda vakfederken, diğer taraftan hiçbir karşılık beklemeden ve hiçbir ücret almadan medresede müderrislik yaparak kendini vakfetmiştir. Gerçekten ömrünün sonuna kadar müderris, şeyh, mutasavvıf ve toplum önderi olarak hizmet etmesine rağmen büyük maddi sıkıntılar yaşamakla halka minnet etmediği gibi devletten hiçbir yardım almamıştır. Baf halkı Kıbrıs'taki yöneticilere ve Osmanlı Sadrazamlık makamına dilekçe ile başvurarak ona maaş bağlanmasını talep etmişler ise de mümkün olan tahsisât onun vefatından sonra gerçekleşmiştir.²⁴

²² BOA, İ.DH. 980.1

²³ BOA, İ.DH. 980.2.

²⁴ BOA, İ.DH. 980.1.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da olan hayrî kurumlar vakıflar desteğiyle faaliyetlerini devam ettirmekte bir sıkıntı yaşamamaktadırlar.²⁵ Fakat Baf Medresesinin herhangi bir vakıf akarı mevcut olmadığından maddi açıdan sıkıntılar yaşamaktadır. Bütün bu sıkıntılara rağmen İbrahim Sıdkı Efendi büyük sıkıntılara göğüs gererek bir ilim -irfan yuvası meydana getirmeyi başarmıştır.²⁶

Kendi malını harcarak ve bedenen çalışarak inşa ettiği medresede (Ek 1) bizzat müderrislik yapan İbrahim Sıdkı Efendi, Baf kazasında ve onun Hirsofi ile Kukla nahiyelerinde ve bunlara bağlı köylerde yaşayan Müslüman Türk halkının çocuklarının eğitim öğretim görmelerine vesile olmuştur. İbrahim Sıdkı Efendi'nin maddi sıkıntılar içinde olmasına rağmen geçinmeyi ve medrese eğitimi devam ettirmeyi başarması bir arşiv belgesinde, "kût-u lâ yemût"²⁷ ifadesiyle yer almaktadır. Medresenin giderlerini karşılamakta zorluk çekmesine rağmen o, kendisine müracaat eden talebeleri hiçbir zaman geri çevirmemiştir. Kendisine getirilen yardımları ve hediyeleri ailesinin ihtiyaçlarına harcamayıp medresenin giderlerine harcamayı tercih etmiştir. Bu da ideal bir insanın dünya görüşünü yansıtmaktadır.

Bu gaye ile İbrahim Sıdkı Efendi, Baf kazasının merkezinde, nahiyelerinde ve köylerinde yaşayan Müslüman halka 35 sene müderrislik yaparak talebe yetiştirmiştir.²⁸ Böyle yapmakla bu bölgede ilmin yayılmasına, cehaletin bertaraf edilmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca talebelerini çevredeki okullara öğretmen olarak görevlendirmekle ilmin yayılmasını kurumsallaştırmıştır. Bunu gerçekleştirmekle Müslüman halka İslam bilincini kazandırmış, insanların kendi kimliğine sahip çıkmasını sağlamıştır.

Baf'ta eğitim ve öğretimin kurumsallaşmasını sağlayan İbrahim Sıdkı Efendi vefat ettiğinde, iki oğlu medresede öğrenci olarak devam etmektedir. O sıralarda medresede, 60 civarında ilim tahsiline devam eden talebesinin olduğu arşiv kayıtlarına geçmiştir.²⁹ Gayretleri ile bölgenin manen kalkınmasına, toplumun cehaletten kurtulmasına, halk arasında yayılan kötülüklerin önüne geçilmesine vesile olan İbrahim Sıdkı Efendi'nin geride bıraktığı talebeleri ve medresesi topluma hizmet vermeye devam etmiştir. Özellikle de onun bıraktığı yerden damadı ve talebesi olan Ali Faik Efendi'nin müderrisliği devam ettirmesi ve daha

25 Osmanlı döneminde genellikle vakıfların hayratı ve akarları bakımından zengin olduğunu belgeler ortaya koymaktadır. Mesela, Urfa'da Yusuf Paşa Vakfı'nın cami, mektep ve medresenin giderlerini karşılayan 201 tarla ve bahçeye, 75 dükkana sahip olmakla hayrî kurumlarının masraflarını fazlasıyla karşıladığı ve zaman zaman başka hayrî kurumlara da destek olduğu tespit edilebilmektedir. Bilgi için bk. Bahattin Turgut, "18. Yüzyılda Urfa Yusuf Paşa Vakfı'nın Sosyal Hayata Katkısı", *II. İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa"* (Şanlıurfa: 10-12 Mart 2017), 206.

26 Bu durum arşiv belgesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "... yirmi beş seneden akdem kasaba-i mezbûreye avdet ve müdet-i vâfiren berû harab olmuş medreseyi kendi bedeninden ta'mir ve neşr-i ulûma bed' etmek üzere..."Belge için bkz. BOA, İ.DH. 980.2.

27 BOA, İ.DH. 980.2.

28 BOA, İ.DH. 980.3.

29 BOA, İ.DH. 980.2.

sonra da onun oğullarının icazet alarak eğitim faaliyetlerinde görev ifa etmeleri Baf Medresesi tarihinde çok anlamlı olmuştur.³⁰

Aynı şekilde İbrahim Sıdkı Efendi, diğer taraftan insanları tasavvufi hayata yönlendirerek İslam'ın toplum hayatına hâkim olmasına yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur. Bu hizmetlerinden dolayı yöre halkı tarafından sevilen bir kişi olarak görülmektedir. Baf ve köylerinden gelen çok sayıda insan İbrahim Sıdkı Efendi'den istifade etmiştir. İlim tahsil amacıyla gelenler medresede ilim tahsil ederek, sohbetlerinden istifade etmek isteyenler de onun tasavvuf meclislerine katılarak bunu gerçekleştirmişlerdir. İbrahim Sıdkı Efendi'nin hem medrese hem de tasavvufi faaliyet anlamında Kıbrıs toplumuna yönelik iki yönlü bir hizmet gerçekleştirdiği bir arşiv belgesinde şöyle ifade edilmiştir: "... müddet-i vefireden berû harab olmuş medreseyi kendi bedeninden tamir ve neşr-i ulûma bed' etmek üzere nefis-i kasabadan başka kaza ve nevahi kuralarından dahi fevç fevç talebe ve müridân akışarak şimdiye kadar her bir karyenin cesametine göre birçok telamiz ve müridân meydana getirmiş..."³¹ İbrahim Sıdkı Efendi'nin hem öğrencilere hem de halka yönelik gerçekleştirdiği ilim ve irfan hizmetinin halk tarafından da uzun yıllar hayırla yadedildiği anlaşılmaktadır.

İlim merkezi olan Baf Medresesi, aynı zamanda irfanın, ahlakın, İslamî yaşantının örneklerinin tatbik edildiği tasavvufi hayatın gelişmesinin de örneklerinin sunulduğu bir mekân olmuştur. Bunun ilmi ve manevî ortamından istifade eden varlıklı insanların maddi açıdan duyarlı davranıp medresenin işleyişine katkıda ve yardımda bulundukları anlaşılmaktadır. Tasavvuf terbiyesinin, tekke ve zaviye kültürünün bir sonucu olarak muhtemelen böyle bir tabiata sahip insanlar tarafından medresenin işi karşılanmış, eğitimin devamı sağlanmıştır. Bir vakfı olmayan medreseye Osmanlı Devleti tarafından bir maaş ödemesi gecikmeli de olsa sağlanmıştır. 19 Temmuz 1888 tarihli Maliye Nezaretine yazılan bir yazıda yapılacak ödemelerin Bank-ı Osmanî kanalıyla gönderildiği belirtilmektedir.³²

Osmanlı Devleti'nde oluşan gelenek çerçevesinde ilk zamanlarda merhum müderrisin oğullarının müderrislik görevini babalarının yerine geçerek devam ettirmesi bir teamül ve beklenti ise de geride kalan iki oğlu da eğitimlerine devam ettiklerinden bu gerçekleşmemiştir. Ancak ilim ile mücehhez ve müderrislik yapmaya her yönüyle muktedir bir kişi olan İbrahim Sıdkı Efendi'nin damadı ve aynı zamanda talebesi Ali Faik Efendi bu hizmeti devam ettirmiştir. Merhum müderrisin yerine damadı Ali Faik Efendi'nin atanması Müslüman halk tarafından talep edilmiştir. O da bu talebe olumlu karşılık vererek kayınpederinin bıraktığı emanete sahip çıkmıştır. O, medreseye müderris olma talebini resmi makamlara iletmiştir. Halkın ve bölge yönetiminin de isteği doğrultusunda merhum İbrahim

30 BOA, KB. MAFE. 3.21.1.2.

31 BOA, İ.DH. 980.1.

32 BOA, MF. MKT. 100. 8. 1.

Sıdkı Efendi'nin talebesi ve damadı Ali Faik Efendi, kayınpederinin izinde eğitim faaliyetlerini devam ettirmiştir.³³ Bir müddet tek başına müderrisliği devam ettiren Ali Faik Efendi'ye merhum İbrahim Sıdkı Efendinin iki oğlu Hafız Osman ve Mehmed Arif yardımcı müderris olarak görevlendirilmişlerdir.³⁴ Bir bakıma müderrislik görevi aynı ailenin fertlerince devam ettirilmiş olmaktadır.

1317 (1901) tarihli bir arşiv belgesine göre medresede müderrislik yapan üç müderrise bu tarihte maaş verilmeye başlanmıştır. Toplamda 1000 (bin) kuruş olan maaş miktarı, üç müderris arasında taksim edilmektedir. Medresenin muallim-i evveli (birinci öğretmeni) olan Ali Faik Efendi'ye aylık 500 kuruş takdir edilirken, merhum müderris İbrahim Sıdkı Efendi'nin küçük oğlu Hafız Osman, medresenin muallim-i sanisi (ikinci öğretmeni) olduğundan 300 kuruş takdir edilmiştir. Muallim-i salisi Mehmet Arif'e ise aylık 200 kuruş takdir edilmiştir. Bu maaşlar Kıbrıs'ın İngiltere'nin yönetiminde olduğu bir dönemde Osmanlı Maliye Nezareti tarafından ödenmektedir.³⁵ 1909 tarihli bir arşiv belgesi medresedeki müderris kadrosunun aynı kişiler olduğunu ifade etmektedir.³⁶ Osmanlı arşivinde yer alan bu tür belgeler Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılmasından (1878)³⁷ sonra da Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs adasındaki Türk toplumu ile bağını koparmadığını, eğitim kurumlarını desteklemeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak adadaki medreselerde görevli müderrislerin maaşlarının ödenmesi hususunda bazı aksaklıkların devam ettiği de yine arşiv belgeleri haber etmektedir. 1 Zilhicce 1324 (16.01.1907) tarihli Kıbrıs Müftüsü Ali Rifkî'nin Maarif Nezaretine hitaben yazdığı bir dilekçede Baf Medresesi müderrisi Ali Faik Efendi'nin tedahülde kalan (ödenmeyen) üç senelik maaşından hiç olmazsa bir senelik maaşının ödenmesi talep edilmektedir.³⁸

2.1. Baf Medresesinde Eğitim-Öğretim

İbrahim Sıdkı Efendi tarafından eğitim – öğretim hayatına yeniden kazandırılan Baf medresesi, sadece Baf merkezde değil, ona bağlı Hırsofi ve Kukla nahiyeleri ile onların köylerinden gelen Müslüman gençlerin eğitim gördüğü bir mekân olmuştur. Nitekim Baf kazası ile ona bağlı nahiye ve köylerden, nüfusuyla orantılı olarak çok sayıda öğrencinin ibtidaiye mektebinden mezun olduktan sonra medreseye kaydolduğu arşivlerde yer almaktadır. Bir arşiv belgesinde, her sene en az 20 kadar öğrencinin eğitim – öğretim görmek üzere söz konusu medreseye geldiği ifade edilmektedir.³⁹ Bu konu ile ilgili bir başka arşiv belgesinde ise: "...

33 BOA, İ.DH. 980.3.

34 BOA, MF, MKT. 554.49.1; BOA, KB, MAFE, 3.21.1.2.

35 BOA, MF, MKT. 554.49.1.

36 BOA, KB, MAFE, 3.21.1.2.

37 Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs (İngiliz İşgali ve İdaresi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 382.

38 BOA, MF, MKT. 984.8.2.

39 BOA, İ.DH. 980.2.

bidayet mekteplerinden hatm-ı Kur'ân ve tekmil-i resail eden şakirdan..."⁴⁰ şeklinde bir ifade yer almaktadır. Buna göre, çocukların medrese öncesinde bidayet mektebinde (ilkokulda) ilk tahsiline başladığı anlaşılmaktadır. Nitekim çocuklar burada öncelikle Kur'ân eğitimi almakta ve bazı kitapları okuyarak bir takım dersleri tahsil etmektedirler. Aynı şekilde Kur'ân-i Kerim'i hatmederek çocukların ilkokuldan mezun oldukları anlaşılmaktadır. Bu eğitim sürecinden sonra medreseye gelmekteydiler.

Bidayet mektebinde temel bir eğitim olarak medreseye gelen çocuklar, medresede temel ve gerekli dersleri alarak kendilerini yetiştirmekte ve dönemin diploması olan icazeti almaktadırlar. Medresede icazet alan öğrenciler kimi bidayet mektebine muallim (öğretmen), kimisi de İbrahim Sıdkı Efendi'nin oğulları gibi medresede müderris yardımcısı olmaktadır⁴¹.

Tüm bunlara rağmen muallim ve müderris yetiştiren Baf medresesinde, okutulan derslerle ilgili ayrıntılı bilgi bulunamamaktadır. Mevcut belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, medresede halkın temel dini ihtiyacı olan bilgiler öncelikle öğretilmiştir. Ayrıca, Arabî olarak nitelendirilen derslerde, sarf ve nahiv gibi Arapça derslerin öğretildiği görülmektedir.⁴² Bu da göstermektedir ki, geleneksel Osmanlı medresesinde mevcut olan temel dersler Baf Medresesinde de verilmiştir.

2.2. Baf Medresesinde Eğitim- Öğretim Kadrosu

Baf Medresesi eğitim – öğretime İbrahim Sıdkı Efendi'nin müderrisliği ile başlamıştır. O, 35 sene (1850-1886) yani ömrünün sonuna kadar bu medresede müderrislik yapmıştır. Devletten bir ücret almadan müderrisliğe devam eden, İbrahim Sıdkı Efendi'nin halktan kendisine gelen şahsına özel yardımları da medreseye harcadığı arşiv kayıtlarında yer almaktadır. Bu durum "kût-u lâ yemût", yani ölmeyecek derecede az bir azıkla geçindiği şeklinde açıklanmıştır.

İbrahim Sıdkı Efendi'nin vefatından sonra (1886) Baf Medresesine talebesi ve aynı zamanda damadı Ali Faik Efendi müderris olmuştur. O da uzun yıllar hocasının manevî mirasına sahip çıkmayı bilmiş, Kıbrıs'ta saygınlık kazanmış ve Kıbrıs'a saygın ilim ve devlet adamları yetiştirmiştir. Ali Faik Efendi de başlangıçta medreseyi hocası gibi tek başına idare etmeye mecbur kalmıştır. Muhtemelen onunla birlikte müderrislik görevini yürütecek kimse bulunmamaktadır. Bu esnada İbrahim Sıdkı Efendi'nin iki oğlu (Mehmet ve Osman henüz medresede eğitim – öğretime devam etmektedirler. Onlar eğitimlerini ikmal ettikten sonra muallim-i evvel ve muallim-i sanî şeklinde müderris yardımcısı olarak medresede görevlendirilmişlerdir.⁴³

40 BOA, İ.DH. 980.77411.2.

41 BOA, KB. MAF, 3.21.1.2.

42 BOA, İ.DH. 980.2.

43 BOA, İ.DH. 980.1.

Ali Faik Efendi'nin hem kayınbiraderlerini hem de oğlu Mehmet Dana'yı yetiştirerek medresenin Kıbrıs toplumunu aydınlatmaya devam etmesi sağlanmıştır. Mehmet Dana, tahsil hayatını tamamladıktan sonra Baf Medresesinde müderrislik yapmış, daha sonra da 1953 yılında Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık faaliyetlerini yürüten liderler arasında yer almış, Kıbrıs'ın Müslüman Türk halkı tarafından seçilerek seçimle başa gelen ilk Kıbrıs Müftüsü olmuştur.⁴⁴

3. BAF MEDRESESİNİN TOPLUM HAYATINA KATKISI

İbrahim Sıdkı Efendi tarafından ihya edilen Baf medresesinin, İslam toplumu, özellikle de Kıbrıs halkı açısından değerlendirildiğinde çok faydalı hizmetler yaptığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Baf medresesinin topluma yönelik gerçekleştirdiği hizmetler, öncelikle eğitim ve öğretim alanında kendini göstermiştir. Medresede gençlere yönelik ilim tahsili şeklinde gerçekleşen hizmetler, halka karşı tasavvuf ahlak ve yaşantısının benimsenmesi şeklinde olmuştur. İlimle ve tasavvuf ahlakı ile milli ve dinî bilincini elde eden toplum, bir taraftan birlikteliğini muhafaza ederken, diğer taraftan dışardan gelebilecek Hristiyanlaştırılma propagandalarına maruz kalma tehlikesinden uzak kalabilmiştir. Bu hizmetlerin odağı olması açısından Baf Medresesinin toplum hayatına üç açıdan katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır:

3.1. Toplumun İlimle Buluşturulması

Baf Medresesi, eğitim almak üzere gelen gençlerin, gece ve gündüz kaldıkları yatılı bir eğitim kurumu olmuştur. Medresede yatılı kalan öğrenciler, aldıkları eğitim sayesinde toplumda önemli görevler üstlenecek seviyede yetişmişlerdir. Kasabadaki ibtidaiye mektebinde ihtiyaç duyulan öğretmenler (muallimler) bu medreseden mezun olanlardan karşılanmıştır. Ayrıca bu medreseden icazet alarak mezun olup söz konusu medresede muallim ve müderris olan şahısların da aynı eğitim kurumundan yetişenler olduğu görülmektedir.⁴⁵ Bu da İbrahim Sıdkı Efendi'nin, müderris olan talebelerinin ve evlatlarının hizmetlerini dar bir çerçevede yapmakla kalmayıp ilmin toplumun her kesiminden insanlara ulaşması, cehaletin önlenmesi, İslam'ın toplumca yaşanması ve Müslüman toplumun kalkınması için büyük gayretler içinde olduklarını göstermektedir.

İbrahim Sıdkı Efendi'nin öncülüğünde inşası gerçekleştirilen medrese, bitişiğinde yer alan Çarşı Camii ile birlikte değerlendirildiğinde, Baf ve çevresinde yaşayan Müslüman halkı ilimle buluşturarak manevi hayata katkı sağlayan bir merkez olmuştur. Bu merkezde, bir taraftan medresede İslâmî ilimleri tahsil eden gençlere camide din hizmetleri alanında uygulamalarda bulunarak daha iyi

44 Talip Atalay, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*, (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2003): 99.

45 Nitekim İbrahim Sıdkı Efendi'nin damadı ve talebesi olan Ali Faik Efendi, İbrahim Sıdkı Efendi'nin vefatından önce "kasaba-i mezburun birinci bidayet mektebinin muallimi" görevini muallimlik görevini yürütmektedir. Bilgi için bkn. BOA, I. DH. 980.3.

yetiştirme imkânı sağlanırken diğer taraftan camide halk ile buluşmaları sayesinde halkın daha bilinçli bir ibadet hayatına yönelmesi sağlanmış olmaktadır.

İbrahim Sıdkı Efendi'nin kendini ve maddi varlığını halkı için hizmete adanmasının nedenlerinden birinin manevi değerlerinden kopan bir topluluğu aslına döndürme arzu ve iradesi olduğu söylenebilir. Döneme ait bir arşiv belgesi, toplumda sıkıntı halini almış olan ilimden yoksunluğu dile getirmektedir: *"Kıbrıs ceziresi müzafatından Baf kazası ve tevabii Hirsofi ve Kukla nevahilerinin 'ulemasından ahali-i İslam tahsil-i ilimden bî behre kalmalarıyla her hususda geri kalmakta ve türlü fenalıklarda bulunmakta iken ..."*⁴⁶ Bu arşiv belgesinden anlaşıldığı üzere o dönemde toplumun İslâmî hayatı gereği gibi yaşamaktan uzak olduğu anlaşılmaktadır. Bu da İslam'ın öğretilerinden habersiz olan bir toplumun inanç, bilgi ve yaşam bakımından erozyona uğramasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durumlarda toplumun sıkıntıları yaşamaması için âlimlerden ilmi öğrenerek hayata tatbik etmesi gerekmektedir. Bunu hayata geçirenler, İslam'ın ortaya koyduğu gerçekleri ilmin ve bilimin ışığında hayatına tatbik eden insanlardır. Cehaleti ortadan kaldırıp ilmi topluma armağan eden insanların topluma yönelik hizmetlerinde başarılı olmaları kaçınılmazdır.

3.2. İslam Ahlakının Toplumca Benimsenmesi

Bir ilim adamı ve mutasavvıf olarak her kesimden Müslüman halka iyi bir önder ve örnek olan İbrahim Sıdkı Efendi, ilmiyle ve irfanıyla herkesin takdirini kazanmıştır. Kıbrıs Naibi Kûfî Efendi onunla ilgili padişaha yazdığı bir yazıda onun hakkında; *"... gerek ilm-i şerifi ve gerek turûk-u 'aliyye-i sufiyyeyi kemaliyle tahsil ve zî'l-cenaheyn olmak üzere me'zûnen..."*⁴⁷ diyerek onun sadece ilmî alanda kendini yetiştiren biri olarak değil, aynı zamanda, tasavvuf alanında da yetişmiş önder ve örnek bir insan olduğuna vurgu yapmıştır.

Baf Medresesi sayesinde Baf'ta yaşayan Müslüman toplum, bir taraftan sosyal ve kültürel açıdan gelişme kaydederken, diğer taraftan tasavvuf terbiyesi alma imkânı bulmuştur. Şeyh İbrahim Sıdkı Efendi'nin önderliğinde tasavvuf terbiyesi alarak İslam ahlakını ve sosyal yaşamını benimsemiş olan Baf ve çevresindeki Müslüman halk, inanç ve ibadet yönüyle de kendini geliştirmiş, temiz bir toplumun temelini atıldığı bir merkez olmuştur.

Baf'ta İbrahim Sıdkı Efendi öncülüğünde yürütülen tasavvufi çalışmalar ise, Müslüman halkı birleştirici ve birbirine kaynaştırıcı bir özellikte gelişmiştir. Toplum yapısına yönelik çalışmalar, Baf'ta genellikle maddi imkânsızlıklar içinde yürütülmüştür. Maddi imkânsızlıklara rağmen İbrahim Sıdkı Efendi, tasavvufi hizmetlerini de devam ettirmiştir. Belki de toplumun büyüklerine yönelik yürütülen tasavvuf merkezli hizmetler toplumun manevî dinamiklerini harekete

⁴⁶ BOA, İ.DH. 980.2.

⁴⁷ BOA, İ.DH. 980.2.

geçirmiş, toplumu kendi özüne döndürebilen çok etkili bir hizmet olmuştur. Bu da İbrahim Sıdkı Efendi'nin fedakârlığı ve samimiyeti ile izah edilebilir.

Aynı şekilde İbrahim Sıdkı Efendi, kendisine tabi olan öğrencilerine ve müritlerine⁴⁸ kıt-kanaat geçinmeyi yaşayışında göstererek onların da yokluk, yoksulluk ve fakirlik karşısında kanaatle yaşayabilmelerini öğretmiştir. O, yaşantısıyla genç – yaşlı herkese örnek olabilmıştır. Belki de uzun süre etkili olan Baf Medresesi bu başarısını İbrahim Sıdkı Efendi'nin samimiyetine borçludur.

Bununla birlikte İbrahim Sıdkı Efendi'den sonra öğrencisi ve damadı olan Ali Faik Efendi'nin tasavvufa dair çalışmaları devam ettirdiğine dair bir bilgiye sahip değiliz. Bununla birlikte Baf Medresesi'nin XX. yüzyılın ortalarına kadar eğitim-öğretimle toplumu aydınlatmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

İbrahim Sıdkı Efendi'yi sadece devletin resmi görevlileri övmüyor. Onu halktan olan insanlar da saygıyla anıyor. Bu durum, 21 Kanun-u Sani 1286 (2.2.1871) tarihli Baf yöresinin ileri gelenlerinden 65 kişinin imzasını taşıyan arşiv belgesinde şu satırlarla açıklanmaktadır: "... sakın olduğumuz Baf kazası ve nevahisinin ahali-i İslamiyesini 30 seneden beru neşr-i ulûm ile ihya ve nice nice müridân ve telamîz ve şakirdanı yetiştiren reşadetlû Şeyh İbrahim Sıdkı Efendi ..."⁴⁹ Görüldüğü üzere belgede İbrahim Sıdkı Efendi'nin sadece medresede çocuklara ve gençlere ders veren, ilim öğretene, ilmin yayılmasına çalışan bir müderris olmakla kalmadığı, ayrıca öğrettiği ilmi, hayata tatbik eden bir şeyh, bir toplum önderi olduğu anlaşılmaktadır. Şeyh ve müderris olan İbrahim Sıdkı Efendi'nin öğrettiği ilmini nazari alanda bırakmayıp bağlılarına tatbikatını da yaşayarak gösterdiği ve çok iyi bir örneklik teşkil ettiği görülmektedir.

Baf'ın Müslüman halkına çok az insanın katlanabileceği maddi zorluklar içinde kimseye el- avuç açmadan tasavvufi hayatı yaşayarak örnek olan İbrahim Sıdkı Efendi, medresesini inşa etmeye başlarken sahip olduğu ne kadar malı varsa hepsini medresenin yapımına Allah rızasını elde etmek için harcamıştır. Böylece medreseyi faaliyete geçirerek İslamî ilimlerin tahsil edilmesine, Baf ve çevresinde İslam'ın yaşanmasına özen gösteren bir toplumun oluşmasına yol açmıştır. Bu yönde gayretler sarf eden İbrahim Sıdkı Efendi, maddi yokluk içinde devam eden hayatını manevî zenginlik içinde tamamlamıştır. Gerçek bir mutasavvıf portresini yaşayarak ortaya koyan İbrahim Sıdkı Efendi vefatından sonra eserlerine sahip çıkarak ilmin tahsil edilmesine, yayılmasına ve İslamî hayatın yaşatılmasına gayret eden bir ilim ve irfan toplumu bırakmıştır.

48 "... Baf kazası ve nevahisinin ahali-i İslamiyeye 30 seneden beru neşr-i ulûm ile ihya ve nice nice müridân ve telamîz ve şakirdanı yetiştiren reşadetlû Şeyh İbrahim Sıdkı Efendi..." ifadesiyle İbrahim Sıdkı Efendi'nin talebe yetiştirmenin yanısıra bir şeyh olarak kendisine bağlı müridler de yetiştirdiği arşiv belgesinde yer almaktadır. Bilgi için bk. BOA, İ.DH. 980.1.

49 BOA, İ.DH. 980.1.

İbrahim Sıdkı Efendi'den geriye kalan müntesipleri ya ilmiyle toplumu aydınlatan, öğrettiğiyle insanları cehaletten kurtaran, özellikle de İslam'ın ahlak ve ibadet esaslarını hayatlarına tatbik ederek başka insanların da İslam'a yönelmesine vesile olan talebeleri ve ya da yaşantıları ile insanlara örnek olan müritleri olmuştur. Genellikle de her iki özelliği kendinde barındıran ilim ve tasavvuf ehli talebeleridir. Onun talebelerinin ve müridlerinin Baf kaza merkezinden, Hırsofi ve Kukla nahiyelerinden ve bunlara bağlı köylerden "fevc fevc" gruplar halinde geldikleri ve onun ilminden ve sohbetlerinden istifade eden insanlar oldukları yine arşiv belgelerinde belirtilmektedir.⁵⁰ Nihayetinde İbrahim Sıdkı Efendi, eğitim – öğretimde bir müderris olarak görev yapmanın yanı sıra dinin pratik hayata aktarılmasında da rol modellik gibi bir vazife yapmış olmaktadır.

3.3. Müslümanların Hristiyanlaştırılmasının Önlenmesi

İbrahim Sıdkı Efendi'nin toplumun küçüklerini ve büyüklerini bir arada tutmayı başarabilen bir tasavvuf önderi ve bir müderris olması sayesinde halkın İslam dışı oluşumlara yönelimi engellenmiştir. Bir bakıma Müslüman fertlerin cehalet içinde bocalayıp Rumların halkı Hristiyanlaştırma propagandalarına kanmaları önlenmiştir. İbrahim Sıdkı Efendi'nin malıyla ve canıyla hayatı boyunca kendini halkına hizmete adanmasının sadece insanı eğiterek topluma kazandırmakla kalmadığı, İslam'dan kopmak üzere olanları da yeniden İslamî hayatı güçlü bir şekilde yaşamalarını sağladığı görülmektedir.

İbrahim Sıdkı Efendi, toplumunu ilimle ve İslam ahlakı ile teçhiz etmekle iktifa etmeyip, adada kalabalık bir nüfusu teşkil eden Rumlarla da iyi ilişkiler geliştirmenin çabası içinde olmuştur. Hz. Peygamber'in Medine'de farklı inançlara sahip insanları birarada yaşatarak önemli bir tecrübeyi tarihe aktarması ile başlayan süreç İbrahim Sıdkı Efendi'nin bu konuya hassasiyet göstermesi ile Kıbrıs'ta özellikle de Baf toplumunda karşılık bulmuştur. Gerçekleştirdiği fetihlerle çok geniş bir coğrafyada hâkimiyet tesis eden Osmanlı Devleti'nde de yüzyıllar boyunca Müslümanlar ile gayrimüslimler bir arada yaşamıştır.⁵¹ Kıbrıs adasında da Osmanlı'nın yüzyıllardır uyguladığı tecrübenin yansımaları İbrahim Sıdkı Efendi gibi toplum önderlerinin çabaları sayesinde görülmüştür.

Bir tekke misyonunu da yerine getiren Baf medresesinde din eğitiminin yanı sıra toplumu güvenli kılan ve bir arada yaşamaya vurgu yapan değerler üzerinde durulmuş, bunun pratikte uygulamalarına yer verilmiştir. İbrahim Sıdkı Efendi, bir arada yaşadığı diğer kültürlerin ve dinlerin mensuplarıyla da barış içinde yaşamının örneklerini toplumuyla birlikte ortaya koymuştur.

⁵⁰ BOA, I.DH. 980.2.

⁵¹ Nuran Çetin, "İslam Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlakına Tasavvuf Düşüncesinin Katkısı (Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlana ve Yunus Emre'den Örnekler)", *The Journal of Academic Social Science Studies* 36 (2015): 283.

Günümüze bir buçuk asır ötesinden iyi mesajlar veren İbrahim Sıdkı Efendi ve cemaati, birlikte yaşamaya yaptıkları katkılarıyla Baf'ta bir hoşgörü ikliminin oluşmasına vesile olmuşlardır. Güney Kıbrıs Başpiskoposu II. Hristostomos'un olumlu yaklaşımları ve destekleri ile 1974 yılından beri ibadete kapalı olan Baf Ebubekir Camii'nin 2014 yılında yeniden restore edilerek ibadete açılması bu hoşgörünün ve birlikte yaşama iradesinin en somut göstergesidir. Kuzey Kıbrıs Din İşleri Başkanı Talip Atalay ile Başpiskopos caminin ibadete açılış merasimini birlikte icra ederek her iki toplumu birbirine kaynaştırıcı mesajlar vermişlerdir.⁵² Bu caminin ibadete açılışında ortaya konan iradeyi, Baf ve çevresinde bir buçuk asır önce İbrahim Sıdkı Efendi'nin gayretleriyle oluşan birlikte yaşama iradesinin günümüze yansması olarak değerlendirmek mümkündür.

Bir arada yaşama durumunda olan toplumların hoşgörü iklimi ile bir arada yaşamayı bir zenginlik olarak değerlendirmeleri doğaldır. Ancak inanç farklılıklarının bazen birbirine hükmetme aracı olarak kullanılması veya bir cemaatin diğer cemaat üzerinde baskı kurması gibi durumlar toplumdaki hoşgörü ortamını zedeleyebilir. İnanç ve kültürel farklılıklar sebebiyle toplumların birbirinden etkilenecek bazı fertlerinin inançlarını değiştirmeye meyletmeleri mümkün olabilir. Ancak manevi değerlerini iyi bir eğitimle almış insanların kendi inançlarıyla daha çok iftihar etmeleri ve dolayısıyla inançlarından taviz vermeden yaşamaları mümkündür. Baf özelinde eğitim seviyesi Baf medresesi ile arttırılan ve manevî değerlere bağlılık bilinci kazanan insanlar, bir taraftan elde ettikleri hoşgörü ile Rumlarla birlikte güvenli toplumunu inşa ederken, diğer taraftan halkın eğitimle ve tasavvufu bilinçlenmesi Müslüman toplum için bir tehlike olarak görülen tanassur (Hristiyanlaştırılma) tehlikesinden uzak durabilmelerine imkân tanımıştır.

SONUÇ

Kıbrıs, dört asra yakın bir süre iki toplumlu bir ada olarak Osmanlı idaresinde kalmıştır. Bu süre zarfında adadaki Müslüman halk, eğitim kurumları açısından zaman zaman bir kısım mağduriyetler yaşamıştır. Eğitim kurumu açısından mahrumiyetler olsa da İbrahim Sıdkı Efendi gibi fedakâr ilim adamlarının gayretleriyle eğitime yönelik ihtiyaçlar karşılanmıştır. Nitekim İbrahim Sıdkı Efendi tarafından inşa ve idare edilen eğitim kurumu, Kıbrıs tarihine Baf Medresesi olarak geçmiştir.

Baf'ta bir medrese kurarak eğitim çağındaki gençlerin ihtiyacına cevap veren İbrahim Sıdkı Efendi, aynı zamanda medresenin bitişiğinde yer alan Baf Çarşı Camii'ni de faal hale getirerek bir tasavvuf merkezi oluşturmuştur. Ahlakı ve irfanı yerinde olan insanları yetiştirme yolunda çaba harcayan İbrahim Sıdkı Efendi,

52 Armağan, "Baf Sancakbeyi Mehmet Bey'in Kıbrıs'ta Kurduğu Vakıf ve Vakfiyesi": 162; *Kıbrıs Postası*, "Baf'taki Büyük Cami'de 1974'ten sonra ilk kez namaz kılındı." 25 Eylül 2014.

Baf Medresesi etrafında oluşan tasavvufî ortam sayesinde Müslüman toplumun birbiriyle kenetlenmesine de vesile olmuştur. Ayrıca İbrahim Sıdkı Efendi, adada yaşayan Hristiyan Rum halkı ile de tarihî tecrübeye dayalı olarak iyi ilişkiler içinde yaşamaya öncülük etmiştir. Muhtemel çatışmaların önüne geçilerek ayrı inanca sahip iki toplumun birbiriyle ilişkilerini geliştirmesine ortam ve imkân sağlamıştır.

Baf Medresesi XX. yüzyılın ikinci yarısında harabe hale gelerek tarihî misyonunu yitirmiş olsa da tarih içinde bu medresenin varlığını ve faaliyetlerini bize haber eden Osmanlı arşiv belgeleri, Baf ve çevresinin bir Müslüman memleketi olduğunun tapusu niteliğindedir. Müslüman Türk unsurunun adadaki tarihî varlığı ile ilgili değerlendirmelerde bu gerçeğin asla göz ardı edilmemesi gerekir.

KAYNAKÇA

a. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). *İrade Dâhiliye (İ.DH)*. 980.1.
 BOA. İ.DH.980.2.
 BOA. İ.DH.980.3.
 BOA. Maarif Nezareti (MF). *Mektubi Kalemî (MKT)*. 554.49.1.
 BOA. Kıbrıs Belgeleri (KB). *Müftülük Arşivi Fetva Eminliği (MAFE)*. 3.21.1.1.
 BOA. KB. *MAFE*. 3.21.1.2.
 BOA, *MF*. *MKT*. 101.18.2.
 BOA, *MF*, *MKT*. 554.49.1
 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572). Nşr. Hacı Osman Yıldırım vd. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 1996.

b. Kitaplar ve Makaleler

- Alasya, Halil Fikret. "Kıbrıs (İngiliz İşgali ve İdaresi)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25: 379-383. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
 Armağan, Abdullatif. "Baf Sancakbeyi Mehmet Bey'in Kıbrıs'ta Kurduğu Vakıf ve Vakfiyesi". *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum (9-11 Ekim 2015)*. Edit. Mehmet Mahfuz Söylemez. İbrahim Çapak. Halil Ortakçı. (Ocak 2016 İstanbul), 162.
 Atalay, Talip. *Geçmişten Günümüze Kıbrıs'ta İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2003.
 Çetin, Nuran. "İslam tarihinde birlikte yaşama ahlakına tasavvuf düşüncesinin Katkısı (Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlana ve Yunus Emre'den Örnekler)". *The Journal of Academic Social Science Studies* 36/2 (Summer 2015): 281-297.
 Hasanov, Sefer. "Vidinli Mustafa Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek 2: 660-661. Ankara: TDV Yayınları 2016.
 İrkad, Ulus. "Baf Medresesi Üzerine". *Yenidüzen Gazetesi*. Kıbrıs, 2 Eylül 1986.

- Kıbrıs Postası*. "Bağdaki Büyük Cami'de 1974'ten sonra ilk kez namaz kılındı." 25 Eylül 2014.
- Mallinson, William. *Britain and Cyprus Key Themes and Documents Since World War II*. New York: I.B. Tauris 2011.
- Özkul, Ali Efdal. "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Adasındaki İslamiyete Geçmede (İhtida) Kadınların Durumu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/13 (2010) 221-231.
- Sarınay, Yusuf. *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Sözcün, Zenal. "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemindeki Eğitim Sistemine Genel Bir Bakış". *Yakın Doğu Üniversitesi İslâm Tetkikleri Merkezi Dergisi* 2 (Güz 2015): 213.
- Safvet. *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*. İstanbul: Matbaa-i Osmanlı Şirketi, 1 Nisan 1339. Cüz: 19.
- Turgut, Bahattin. "18. Yüzyılda Urfa Yusuf Paşa Vakfı'nın Sosyal Hayata Katkısı". *II. İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa" Sempozyumu*. (Şanlıurfa: 10-12 Mart 2017), ed. Ömer Sabuncu. (Şanlıurfa: Aralık 2017).
- Yorulmaz, Bülent. "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta Eğitim ve Eğitime Hizmet Edenler (1570-1878)". *Osmanlı Döneminde Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri*. (İstanbul 12-15 Nisan 1999). Ed. Hidayet Yavuz Nuhoğlu. 601-615. İstanbul: IRCICA, 2001.

EKLER

Ek 1: Aşağı Baf Çarşı Camii ve Baf Medresesi (1963 öncesi)

Bu fotoğraflar, Kıbrıs araştırmacısı yazar Ulus İrkad'ın arşivinden alınmıştır. Ulus İrkad, aslen Baf eşrafından olup 1974 Kıbrıs Barış Harekatına kadar orada yaşamış, 1974'te Gazi Magosa'ya göç etmiştir. Fotoğraflar, bestekar ve fotoğraf sanatçısı olan babası Hüseyin İrkad (1933-2004) tarafından 1963 yılında çekilmiştir.

Ek 2: İbrahim Sıdkı Efendi (1885: Vefatından kısa süre önce).

(Ulus İrkad'ın arşivinden temin edilmiştir.)

